903

KONINKLIJKE VEREENIGING
„INDISCH INSTITUUT" TE AMSTERDAM

MEDEDEELING No. LXVII

AFDEELING VOLKENKUNDE No. 20

MUZIEK EN DANS IN DE BUITENGEWESTEN

DOOR

Mr J. KUNST

MET 49 AFBEELDINGEN

LEIDEN
E. J. BRILL
1946

A
24

Prijs f 1.50

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
1080 8696

947405

903 A24

KONINKLIJKE VEREENIGING
„INDISCH INSTITUUT" TE AMSTERDAM

MEDEDEELING No. LXVII

AFDEELING VOLKENKUNDE No. 20

MUZIEK EN DANS IN DE BUITENGEWESTEN

DOOR

Mr J. KUNST

MET 49 AFBEELDINGEN

TUTA SUB AEGIDE PALLAS · T · F ·

LEIDEN
E. J. BRILL
1946

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

MUZIEK EN DANS IN DE BUITENGEWESTEN

Nu de Indische archipel aan den vooravond staat van ingrijpende politieke en sociaal-economische veranderingen, is het goed, ons te bezinnen op hetgeen aan regionale cultuurvormen zich tot op den dag der Japansche invasie heeft kunnen handhaven, aangezien deze gevaar loopen straks in nog sneller tempo, dan dit reeds in de afgeloopen jaren het geval was, te zullen afsterven of degenereeren. Wellicht klemt de noodzakelijkheid, in woord en beeld zooveel mogelijk van de oude, karakteristieke vormen vast te leggen, ten aanzien van geen enkel onderdeel der Indonesische cultuur zoozeer, als van muziek en dans. Gelukkig is dit reeds eenige decennia geleden ingezien en wij danken daaraan een reeks monografieën over de muzikale uitingen en de dansvormen, of over een van beide. Deze bestrijken evenwel slechts een deel van den archipel, in hoofdzaak Nias [1]), Java [2]), Madoera [3]), Bali [4]), Celebes [5]), Flores [6]), de Kei-eilanden [7]) en Nieuw-Guinea [8]), en zelfs ten aanzien van de genoemde eilanden valt op dit terrein nog van allerlei te ontdekken, vast te leg-

1) J. Kunst, Music in Nias (1939).

2) Th. B. van Lelyveld, De Javaansche danskunst (1931); J. Kunst, De toonkunst van Java (1934).

3) J. S. en A. Brandts Buys-van Zijp, De toonkunst bij de Madoereezen („Djawa" VIII blz. 1 vv.), 1928.

4) J. en C. J. A. Kunst-van Wely, De toonkunst van Bali, dl. I (1925) en dl. II („Tijdschrift v. h. Bataviaasch Genootschap" LXV blz. 396 vv.), 1925; Colin McPhee, The Balinese wajang koelit and its Music („Djawa" XVI blz. 1 vv.), 1936; Colin McPhee, Angkloeng gamelans in Bali („Djawa" XVII bl. 322 vv.), 1937; Colin McPhee, Children and Music („Djawa" XVIII blz. 309 vv.), 1938; Walter Spies en Beryl de Zoete, Dance and Drama in Bali (1938).

5) Walter Kaudern, Musical Instruments in Celebes (1927); Claire Holt, Dance Quest in Celebes (1939).

6) J. Kunst, Music in Flores (1942).

7) J. Kunst, Een en ander over de Muziek en den Dans op de Kei-eilanden (1946).

8) J. Kunst, A Study on Papuan Music (1931); J. Kunst, Muziek en dans in Nederlandsch Nieuw-Guinea (verschijnt vermoedelijk nog in 1946 als bijlage I van C. C. F. M. le Roux, Topografische en ethnografische resultaten van de Nieuw-Guinea-expeditie 1939 van het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap.

gen en te verklaren. Wat de rest van den archipel betreft, moeten we het voorloopig doen met incidenteele mededeelingen, ten hoogste een afzonderlijk hoofdstukje of paragraafje in algemeene ethnologische verhandelingen, reisrapporten, bestuurs-, missie- en zendings-verslagen en het, de omstreeks 1917 bestaande kennis samenvattende, encyclopaedie-artikel van JOH. F. SNELLEMAN [9]).

Het hier volgende, zeer beknopte overzicht van een aantal der muziek-instrumentale en dans-vormen, welke ik gedurende mijn verblijf in den archipel (1919-1934) buiten Java en Bali leerde kennen, moge een bescheiden bijdrage leveren tot opvulling van de bestaande lacune en den lezer een indruk geven van de veelzijdigheid en rijkdom van de toentertijd nog in den archipel aan te treffen musicologische en choreologische schatten.

Of het nu komt, doordat veel van dit alles stond of — als het ook nu nog voorhanden is — staat aan den drempel van onherroepelijken ondergang, een feit is het, dat van vele van die argelooze fluitmelodieën, van die halfgeneuriede liederen, van die aan oude glorie en volkskracht herinnerende krijgs- en, stijlvolle feesten suggereerende, rei-dansen een groote bekoring uitgaat — nog geheel afgezien van de cultuur-historische en ethnologische waarde van het gebodene.

Het is uiteraard ondoenlijk, in het bestek van een kort artikel naar een soort volledigheid te trachten; ik ben gedwongen te volstaan eenerzijds met in groote trekken een samenvattend beeld te geven van de uitingen van een bepaald gebied, anderzijds met het vermelden van de merkwaardigste vormen. Van het geven van muziekvoorbeelden heb ik mij zelfs geheel en al moeten onthouden. Hem, die daarin — en in uitgebreider beschrijvingen — belang stelt, moge ik verwijzen naar de hiervoren in de voetnoten opgegeven litteratuur.

* *
*

Beginnen wij thans in het westen en trekken wij allengs oostwaarts.

Daar is dan vooreerst **Sumatra en de omringende eilanden.** Met uitzondering van enkele heidensch-christelijke gebieden, is hier overal het instrumentarium en veelal ook de zang sterk beïnvloed door den

9) Muziek en Muziekinstrumenten („Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië" 2de dr. dl. II blz. 812 vv.).

Islam en de Perzisch-Arabische cultuur. Karakteristiek daarvoor zijn de *gamboes* (een, gewoonlijk zevensnarige, tokkelluit) (afb. 1a), de *rabana* of *redep* (een tusschenvorm van tamboerijn en trommel; lijsttrommel is de officiëele naam- (afb. 22), een klein, plat, tweevellig trommetje, gewoonlijk *marwas* geheeten (afb. 1b en 28b), de *bangsi*, een bamboe snavelfluit met 6 of 7 vingergaten en een hoboachtig blaasinstrument, dat meestal wordt aangeduid met een lichtelijk gewijzigden Perzischen naam: *seroenai* (oorspr. *soernai*) (afb. 2). Daarnaast treft men allerwegen enkele goed-Indonesische speeltuigen aan, zooals het mondharpje, dat gewoonlijk met zijn Maleischen naam *gènggong* wordt genoemd (afb. 3 en 4) en de tweevellige trom (*kendang, gendang, geundrang, geundra*).

In de **Bataklanden** en op **Nias** vindt men, naast sommige van de reeds vermelde instrumenten, verder nog een aantal fluitsoorten (Nias: *sigoe mbawa, soeroenë ndrawa*; Batakl.: *sordam, salodap, salohat, taratoit*: laatstgenoemde drie middelgatfluiten), xylophonen (Nias: *doli-doli*; Batakl.: *garantoeng*), alsmede bamboe-cithers (Nias: *koko*; Batakl.: *noengneng, tanggetong*) en gestreken spiesluiten (deze laatste ook noordelijker, nl. in Atjèh) (Nias: *lagija*; Bataklanden: *arbab*; Atjèh: *hareubab*). Voor de Bataklanden (zoowel Toba, als Karo) is verder typeerend een buitengemeen sierlijk gevormde, veelal voortreffelijk afgewerkte, met twee van palmvezel, *riman*, gemaakte snaren bespannen tokkelluit, gelijk de meeste archipelluiten (en de prauwvormige Soendaneesche cither) *katjapi* (*hasapi, hapetan*, Karo-Bat.: *koeltjapi*) geheeten (afb. 5), daarnaast groote en kleine gongs (afb. 6), welke voor een deel in het land zelf vervaardigd worden (nl. in het dorp Koeta tengah, landschap Lingga in de Karolanden), deels uit Java (Semarang) via Padang geïmporteerd zijn. De op Nias bij de stamhoofden aangetroffen gongs (groote, welke *gong*, en kleine, welke *faritia* of *saraina* genoemd worden) zouden alle van Java afkomstig zijn. Eindelijk dient nog melding te worden gemaakt, voor wat Nias betreft, van de vele prachtige trommen — enkele tweevellig, de anderen éénvellige bekertrommen van soms 2½ à 3 m lengte — welke men daar, vooral in het zuiden, aantreft (*tamboeroe, tsjoetsjoe, geundra, fodrahi* (afb. 7), *taboerana*). Over nog een ander, zeer merkwaardig, op Nias aangetroffen speeltuig, de twee-tonige bamboe-„stemvork" (*droeri dana*) (afb. 8) wordt zoo dadelijk nog nader gesproken. In

de **Tobalanden** vindt men reeksen bij elkaar behoorende, in toonladderopeenvolging afgestemde, met slagstokjes geslagen, trommen, waarop goede spelers met verbazingwekkende virtuositeit composities ten gehoore brengen, welke den muzikalen Westerschen toehoorder boeien door canonische imitaties en een subtiel afgewogen rhythmiek. Zulk een afgestemde trommenreeks (*tataganing, gondang*) (afb. 10) kent, buiten de Tobalanden, voor zoover bekend, in Azië alleen Birma.

Nog vele andere instrumentale vormen zouden voor dit gebied te noemen zijn; met het bovenstaande moge echter worden volstaan.

Voor **Atjèh** vallen, behalve de reeds genoemde typisch Mohammedaansche speeltuigen en de *hareubab*, o.m. nog te vermelden kleine éénvellige vaastrommen (*geudoemba*) en driesnarige bamboe-cithers (*tjanang triëng*).

Van de dansen uit het noordelijke gedeelte van Sumatra worden hier kortelijks gememoreerd: voor **Atjèh** en **de Gajoelanden** het lenige, zich om een kleinen jongen centreerende, door een groot aantal jongelieden tegelijk uitgevoerde sedati-dansspel (afb. 9); het tot religieuse opwinding voerende, eveneens door, op een lange rij op de knieën zittende, jongelieden, onder heftig zwaaien van hoofd en bovenlijf, uitgevoerde *bersaman*; het door fraaiheid van beweging boeiende, met golving van kains hetzij door mannen, hetzij door vrouwen gedanste *bineus*; voor de **Bataklanden** de statige, op het geluid van gongs, trommen en schalmei uitgevoerde *sibaso*-dans der Toba-vrouwen en imposante dooden-maskerdansen (afb. 11). **Zuid-Nias** imponeert door trotsche en beheerschte krijgsdansen met vervaarlijke schildenroffels en adembenemend groepssidderlachen, zijn slangen- en meander-dansen, zijn bekoorlijke rei-dansen (*maloeaja*) (afb. 12), bij welke laatstgenoemde drie voorzangers verschillende, gewoonlijk in $^6/_8$ maat zich bewegende en soms tweestemmige melodieën laten hooren, aan het slot waarvan de overige dansers telkens in koor invallen met een krachtig-schallend „hoe-hé". De meeste van deze melodieën bewegen zich over een uitgestrektheid van slechts vier, samen een z.g. tritonus (d.i. een vermeerderde kwart) omspannende, tonen. Deze schoone Niassche zangen en dansen komen thans nog alleen maar in het zuiden des eilands voor; de Rheinische Mission heeft ze in het noorden en midden reeds geheel weten uit te roeien, door hen, die ze zouden willen uitvoeren, met uitsluiting van het H. Avondmaal te bedreigen.

Van de, in muzikaal opzicht weinig merkwaardigs biedende, **Menangkabau** worden hier vermeld het katachtig-alerte *pentjak* (schermdansen) (afb. 13) en het van groote handigheid getuigende *tari piring*, waarbij de dansers op elk der beide handen een bord los hebben liggen, dat, ondanks de waarlijk niet voorzichtige gebaren en passen der uitvoerenden, toch niet valt.

Zuid-Sumatra en het daaraan grenzende gedeelte van **Centraal-Sumatra** is het land van de dansen der *gadis* (de nog ongehuwde jonge meisjes) (afb. 16), die, op de tonen van een vijf- of tiental slagketeltjes, een paar trommen en een gong, gehuld in zware, met gouddraad doorstikte gewaden en met een vergulde bloemen- en loovertjeskroon op het hoofd, haar statige passen uitvoeren. Lang zal men dit niet meer kunnen aanschouwen: harmonica en harmonium verdringen daar alle andere muzikale uitingen; de gouden hoofdtooi is op vele plaatsen reeds niet meer te vinden; de thans verdwenen rubbervoorspoed met zijn gevolg van slechte grammophoons en duurbetaalde importkleeding hebben de oude zeden grondig veranderd en veel traditioneel schoons doen verloren gaan.

Voor **Zuid-** en **Midden-Sumatra** moet voorts worden gewaagd van de zeer gecompliceerde duivenlokfluit (*dakoet, dikoet*), die overigens, veelal onder dezelfde namen, ook op Borneo, in Serawak, is aangetroffen (afb. 18), alsmede, voor de Riouw- en Lingga-archipel, van de merkwaardige vischrammelaar (*orok-orok*) (afb. 48), waarover hieronder, bij de bespreking van de Nieuw-Guineesche instrumenten, nader zal worden gehandeld.

* *
*

Borneo heeft aan zijn kusten van oudsher aan vreemde invloeden blootgestaan. De daar wonende Maleiers en Vreemde Oosterlingen bezitten geen speciaal voor hen karakteristieke muziek, instrumenten of dansen; **Serawak** is bekend om zijn zeer fraai gevormde, maar gewoonlijk slecht klinkende, Chineeschen invloed verradende, drakengongs; in het zuiden (met name in de omgeving van **Bandjermasin**) valt nog steeds een sterke, tot de dagen van Madjapahit terug te voeren Javaansche invloed waar te nemen, tot uiting komende in de dansen der meisjes en de haar begeleidende orkesten, welke niet anders zijn dan oude Oost-Javaansche gamelans (afb. 15). Ook wordt in den

zuidwesthoek in enkele dorpen, wier bewoners er zich dan ook op laten voorstaan van Javaansche afkomst te zijn, de *angkloeng*, het thans vooral nog in West-Java veel aangetroffen bamboe-schudinstrument, gevonden.

De **Dajaks** in het binnenland hebben hun eigen, voor Europeesche ooren zeer monotoon klinkenden zang en een aantal instrumenten, waaronder enkele nadere vermelding verdienen, nl. de *kasapi*, een groote, platte, met twee rotan-snaren bespannen rood- of wit-houten, veelal fraai zwart- en terracotta-kleurig beschilderde tokkelluit (afb. 14) en de, uit Achterindië afkomstige, wellicht door de Kajans en Kenjas zelf naar Borneo meegevoerde *kledi* (*kaldei, kediré, keroenai, keroeri, gordi*), een speeltuig met een verrassend schoonen orgelklank, bestaande uit zes (in Serawak ook wel acht) ongelijk lange, met haar ondereinde in een langgetuite kalebas (*kledi*) gestoken, van een doorslaande „tong" voorziene bamboe-buizen, welke alleen dàn klinken, wanneer de speler het in de betrokken buis aangebrachte gaatje sluit bij het aanblazen van den kledi-tuit (afb. 17b). Het instrument wordt zóó bespeeld, dat de laagste toon doorloopend wordt aangehouden op de manier van een doedelzak-orgelpunttoon of van de „drone" der Voor-Indische instrumentale muziek; met de vijf andere tonen worden, uiteraard eenvoudige, melodieën ten gehoore gebracht.

Dan dienen nog met een enkel woord te worden vermeld reeksen van ongelijk lange, aangeschuinde slagbamboes (*senajong*); rijststampers en pootstokken (*entogal*) met enkele of dubbele z.g. klikklak's bovenin; eenige membranophonen, t.w. een, gewoonlijk zeer zorgvuldig afgewerkte, langgerekte, éénvellige bekervormige trom (*sobang, ketoboeng*) (afb. 17a) en een andere, soms tot drie meter lange, uit een zwaren uitgeholden boomstam gemaakte, eveneens éénvellige trom, alsmede enkele fluitsoorten, waaronder een neusfluit en de reeds genoemde duivenlokfluit (*dakoet, dikoet*) (afb. 18).

Geen fluit, maar een glottophoon, tong-instrument, nauw verwant aan en wellicht de voorlooper van de zoo juist beschreven kledi, is de Koetei'sche *djeroepai*, een bamboebuis waarin dicht bij een der uiteinden een doorslaand tongetje is aangebracht en welke vier vingergaten aan de voor- en één vingergat aan de achterzijde bezit. De speler brengt de tong door aanblazen in trilling en daarmede het instrument tot klinken.

Gedanst wordt op het geluid van trommen en, uit Java geïmpor-

teerde, gongs, van welke laatstgenoemde vooral een zeer breed geranden vorm, de *tawak*, veel wordt aangetroffen. De voor ons merkwaardigste dansvormen zijn hier de gemaskerde oogstfeestdansen (afb. 19).

* *
*

Zuid-Celebes, het land der Makassaren en Boegineezen, is het gebied der gezongen heldendichten (*sinrili'*). De zanger begeleidt zich zelven op een tweesnarige strijkluit (Mak.: *késo-késo*; Boeg.: *gésong-késong*) (afb. 20c). Andere, voor dit eilandgedeelte karakteristieke instrumenten zijn nog een ranke, dikwijls fraai besneden, tweesnarige, in een kwart gestemde, bootluit (*katjapi*), welke getokkeld wordt (afb. 20a, b en f en 21c), een hobo in den trant der Bataksche seroenai's, *poewi-poewi* geheeten, een lange, zes-gatige bamboe bandfluit (*soeling* of *basing boegisi*), een groote tweevellige tromsoort (*genrang*) (afb. 21a en b) en de, als gezegd, in goed-Mohammedaansche gebieden steeds voorkomende *rebana*'s (afb. 22). Ook worde nog genoemd de *basing-basing*, een sierlijk bamboe dubbelklarinetje (afb. 23a). Dit laatste treft men ook op het nabijgelegen eiland Moena aan (afb. 23b en c).

Naast deze, alle min of meer welluidende speeltuigen kent Zuid-Celebes ook nog andere, welke ten doel hebben de verdrijving van booze geesten en dienovereenkomstig afstootende of verrassende geluiden voortbrengen (afb. 25). Zij worden, met name bij de geboorte van vorstentelgen, gehanteerd door de bisoe's (mannelijke, als vrouwen opgevoede, priesters). De merkwaardigste zijn de ijzeren, van rinkelkettinkjes voorziene, mes-vormige *tjoeriga* (afb. 24a); de *sinto*, bestaande uit twee, in katoen genaaide lontarbladstrooken, op elkander gelegd en aan de uiteinden met een platten knoop aan elkander bevestigd; het wordt tot klinken gebracht door het bij die knoopen aan te vatten en deze vervolgens eerst naar elkander toe te brengen en dan weder met kracht van elkander te verwijderen, tengevolge waarvan de strooken met een knallend geluid tegen elkander slaan; de *alosoe*, een groote, langlijvige, van gekleurde lontarbladreepen gevlochten, vogelvormige rammelaar.

In de **Toradjalanden** kent men monotonen zang, welke zich over slechts enkele tonen uitstrekt en als instrumenten éénsnarige, dikwijls

mooi besneden en zwart, wit en rood geverfde, langhalzige strijkluiten, met klanklichaam van klapperdop (afb. 20d en e en afb. 24), welke steeds met tweeën of drieën tegelijk bespeeld worden, zoodat bekoorlijke twee- of drie-stemmige geluiden (vaak tertsentrillers) worden voortgebracht; daarnaast genieten de schoone, met snij- en brandwerk verluchte bamboe fluiten (zoowel lange band-, als iets kortere dwarsfluiten) de aandacht. Eerstgenoemde fluitsoort is aan het ondereinde dikwijls voorzien van een klanktrechter van karbouwenhoorn. Een vrij groot verbreidingsgebied bezitten ook de éénsnarige staaf-cithers (To Wana: *popondi*; Banggai: *talindo*), welke een halven klapperdop als klanklichaam bezitten (afb. 26). Een zeldzame vorm van dubbelfluit schijnt beperkt tot het gebied rondom Mamasa in de zuidelijke Toradjalanden (afb. 27a).

Ten slotte zij voor dit gebied nog een instrument vermeld, dat ook reeds bij Nias ter sprake kwam: de bamboe-„stemvork". De verbreiding van dit merkwaardige speeltuig — in welks buisvormig gelaten ondergedeelte (dat als handvat en tevens als klanklichaam dienst doet) gewoonlijk twee, soms één en zelden drie gaatjes zijn aangebracht, door sluiting waarvan men den toon van het instrument kan wijzigen — dekt ten naastebij de verbreiding van de oudste der beide megalithische culturen, welke den archipel bereikt hebben. Het vermoeden bestaat derhalve, dat de dragers van deze cultuur — uit Yunnan (Zuid-China) afkomstig — het instrument via de Philippijnen naar den archipel hebben medegevoerd. Westwaarts treft men het tegenwoordig aan in Serawak, in een deel van Malaka (nabij de landengte van Krah) en op Nias (*droeri dana*) (afb. 8); zuidwaarts op Sangihe en Talaud (*sasesahèng*), Ternate (*baka-baka)*, Celebes (*réré, talalo*), Banggai (*talaloe*), de Soela-eilanden en Oost-Soembawa.

De **Minahasa,** hoewel zij allengs vrijwel al het eigene onder vreemde invloeden heeft verloren, kent toch nog hier en daar hoogst merkwaardige en schoone vier- en meerstemmige primitief-polyphone oogst-reizangen. Daar en overal elders in Celebes — en hetzelfde geldt ook voor de Molukken — waar het Christendom is doorgedrongen, blaast verder de schooljeugd op oorspronkelijk van Ambon afkomstige, zes-gatige bamboe dwarsfluiten, waarvan men vijf octaafliggingen onderscheidt, terwijl daar het meest gespeelde — en hoe gespeelde! — lied het Wilhelmus is.

Het aan de Minahasa grenzende, streng-Islamitische **Bolaäng Mongondow** bezit weer het reeds vermelde typisch Mohammedaansche instrumentarium (afb. 28 en 29).

De grootendeels gekerstende **Sangihe- en Talaud-eilanden** hebben, onder den invloed van de zending, hun oude zangen en speeltuigen vrijwel vergeten; naast de reeds genoemde bamboe-„stemvork", vindt men er — gelijk welhaast overal elders in den archipel — het bamboemondharpje (hier *oli* geheeten), een bamboe-cither (de tweesnarige *saloede*), benevens een éénvellige bekertrom (*tagonggong*), een langhalzige strijkluit (*arababoe*) — d.i. het typische strijkinstrument der gansche Molukken — en een viergatige bamboe bandfluit (*bansi*).

Van de dansen uit dit gedeelte van den archipel mogen hier althans met een enkel woord worden genoemd de plechtstatige dansen der Boegineesche jonge meisjes (*pakaréna*) (afb. 30), de wel zéér ongekunstelde reidansen (*ma'badong*) der Toradja'sche doodenfeesten (volstrekt één van karakter met, schoon primitiever dan, het Niassche *maloeaja* en de Midden-Florineesche *gawi*-dansen); het woeste *tjekalélé* der Minahasische en Sangihe'sche voorvechters (afb. 31); de vreemde, volslagen vrouwelijke dansen der bisoe's in het Boegineesche gebied en het nog heidensche deel der Toradjalanden, uitgevoerd, wanneer gezondheid moet worden afgesmeekt (Paloe: *bajassa*), bij offerfeesten, tandenvijl- en besnijdenis-plechtigheden (Paloe: *maloso*) (afb. 32); het Sangihe'sche *ellebardiri*, een dans, waaraan Portugeesche invloeden, blijkens den naam, niet vreemd schijnen te zijn.

* *
*

De **Kleine Soenda-eilanden** toonen een opmerkelijke — ook onderlinge — verscheidenheid in hunne muzikale uitingen en instrumentale vormen.

Bali en het sterk onder cultureelen invloed van het Hindoe-eiland staande **Lombok** worden hier stilzwijgend voorbij gegaan, wijl hierover reeds elders veel gepubliceerd is.

Van het goed-Mohammedaansche, uit een musicologisch oogpunt weinig belangrijke, **Soembawa** valt alleen van het oostelijke gedeelte, **Bima**, op te merken, dat daar, onder invloed van het Sultanaat, eenige Javaansche elementen in den dans vallen waar te nemen

(afb. 33). Instrumentaal is het een echt menggebied: naast de karakteristieke Islamitische speeltuigen, waarbij o.m. verschillende vormen van hobo (*siloe*), bespeelt men er merkwaardig goed gebouwde eigengemaakte violen (met alt-stemming) en treft men er oud-Indonesisch cultuurbezit aan, zooals bamboe-tegenslagbuizen (*katongga*), mondharpjes (*génggong*), bamboe-cithers (viersnarig), palmblad-klarinetjes (*moeri*), zes- of zeven-gatige bandfluiten (*saroné*), alsmede de boven reeds ter sprake gekomen bamboe stemvorken, welke hier slechts één gaatje bezitten en welker twee tonen in kwartverhouding en niet — als gewoonlijk op Celebes en Nias — in tertsverhouding staan.

Van **Soemba** moet het diabolische giltrillerzingen van de vrouwen gememoreerd worden, het vreugdegeluid, waarmede oudtijds de van een succesvolle krijgs- of sneltocht terugkeerende mannen werden verwelkomd (hetgeen men precies eender voor de Toradja's vermeld vindt). Van het niet-rijke instrumentarium zijn vooral opmerkenswaard de twee-snarige bootluit (afb. 34) uit het midden en de, met die der Oost-Toradja's identieke, één-snarige staafcither uit het westelijk deel van het eiland, welke beide speeltuigen *djoengga* worden geheeten, alsmede één-vellige trommen (*lamba*), mondharpjes (*nggoengga*), gongs (*katala*) en, naar men zegt, een neusfluit.

Savoe eveneens kent één-vellige trommen (*déré*), een bootluit (*ketadoe*), gongs (*namongoe*) en het mondharpje (*tebé*). Daarnaast ook nog een bamboe fluit (*kehido*).

Van west naar oost voortgaande, komen we dan op **Flores**, een waar musicologisch paradijs. Elk der vijf of zes stammen, welke dit eiland bevolken, heeft zijn van die der buurstammen dikwijls sterk afwijkende muziek. En men weet nauwelijks, aan welke dezer „muzieken" de voorkeur te moeten geven.

Het meest westelijk wonen de Manggaraiers, die, naast vrij primitieve gong- en trom-muziek, vele, in menig opzicht merkwaardige, liederen kennen, van welke sommige, op welhaast op jodelen gelijkenden trant voorgedragen, den kampongbevolkingen in het hooggebergte dienen om, ver uiteen met een ravijn daartusschen op hare berghellingen gezeten, in den avond formeele zangduels te houden.

Instrumentaal en vocaal vormen Ngada en Nagé het neusje van den Florineeschen zalm: er leven daar schoone drie- en vier-stemmige liederen, gewoonlijk bestaande uit een zuiveren, tweestemmigen canon

op een éénstemmig of tweestemmig — alsdan een kwint vormend — orgelpunt; men blaast er op verschillende soorten van dubbel-, tripel-, middelgat- en onverbonden pansfluiten, tokkelt op — overigens ook elders voorkomende — bamboe-cithers (afb. 35), voert er uit rhythmisch oogpunt zeer boeiende composities op bamboe spleettrommen (*toda*) en met uit kleine gongs en een of meer trommen samengestelde, z.g. *laba-go*-orkestjes uit en kan bogen op, voor zoover bekend, overigens nergens ter wereld voorkomende, indirect aangeblazen basfluiten (*foi mére*) (afb. 36).

In de centraal gelegen landschappen Endé en Lio zingt men zuiver diatonische, zeer welluidende oogstzangen, bekoorlijke danscanons en aangrijpende doodenklachten. In het oosten van dit eilandgedeelte vindt men verder het eenige, daar voorkomende, snaarinstrument, de uiterst primitieve éénsnarige strijkluit *robéka* of *mbéka* (vgl. de middeleeuwsch-Europeesche *rebéke*) en los op twee stammetjes neergelegde ruwbewerkte xylophoontoetsen (*lètor* of *gèko*).

Oost-Flores, met sterk Alfoerschen (en plaatselijk niet-onbelangrijken Portugeeschen) inslag, kent tweestemmige, zich bij voorkeur in groote en kleine secunden vermeienden, zang, waarop de mannen, soms gansche nachten door, elkander al dansende pantoens toe- en tegenzingen, daarbij pogende in gevatheid van geest de tegenstanders te overtroeven. In enkele kustplaatsjes (Waibalon, Léwolére) leven nog ettelijke, vroeg-17de eeuwsche N.W.-Europeesche volksliederen, welke het Westen vergeten heeft, in oogenschijnlijk nauwelijks verbasterden vorm voort, naast melodieën van Portugeesche en Ambonneesche herkomst.

In het bovenstaande is van den welhaast verbijsterenden muzikalen rijkdom van Flores uiteraard slechts het voornaamste aangestipt.

Van de op dit eiland in zwang zijnde dansen worden hier genoemd het woeste, maar ridderlijke, op het rhythme van door meisjes geslagen gongs en trommen door twee mannen uitgevoerde *parisé* of *main tjatji*, het ook wel van elders (Bali: *karé*; Banjoewangi: *gitikan*; Panaraga; Tasikmalaja: *oedjoengan*) bekende zweep-duel, dat op Flores tot de Manggaraï beperkt schijnt te zijn; de krijgs- en karbouwenofferdansen der Ngadaneesche en Nagésche mannen; de sierlijke feestdansen der jonge meisjes uit dat gebied, waarbij zij, uitgedoscht met roode en oranje kralensnoeren, guirlandes van witte kippeveertjes in de uitgestrekte handen, elegant rondzwaaien; de

eveneens in genoemde landschappen beoefende, hooge eischen aan de voetvaardigheid stellende, *djèdé-* en *ikiméa*-dansen der vrouwen en de, ongetwijfeld oeroude, door gestamp van dunne op een liggende dikke bamboe begeleide, shamanistische *mèlo*-dans; verder, uit het landschap Lio, verschillende rei-dansen (*gawi*), sommige voor mannen-alleen, andere voor mannen èn vrouwen, waarbij dan de mannen zich in een bijna gesloten kring bewegen (al of niet met een of twee voordansers in of buiten den kring), waaromheen de vrouwen, al canons zingende, in een halven cirkel staan opgesteld. Van Oost-Flores zijn vermeldenswaard de schilderachtige oorlogsdansen; de *hama*-dans (afb. 37), zijnde een aan Papoea-dansen herinnerende horde-dans, waarbij men, al zingende, het ontstaan van den stam verhaalt en eindelijk het virtuose *dakoe*, een, ook van elders (b.v. van Ambon, Ceram, de Kei-eilanden en Borneo) welbekende, stok-dans, waarbij in de openingen tusschen en op het geklikklak van kruiselings op elkander gehouden, in vierkwartsmaat volgens een vast schema op-en-neer en heen-en-weer bewogen lange bamboe- of gaba-staken, de deelnemers in een kring voortspringen en moeten zorgen, niet tusschen het steeds wisselende en bewegende bamboe-netwerk beklemd te raken.

Timor toont musicologisch in menig opzicht overeenkomst met Flores, althans voor zoover het de in het binnenland van Nederlandsch Timor wonende Atoni betreft; het mist evenwel den vormenrijkdom van het westelijker eiland.

Aan de kust, met name in het Koepangsche, zijn als gewoonlijk weer vreemde invloeden werkzaam; de bewoners van het nabijgelegen eiland Roté hebben er hun nationale speeltuig geïmporteerd: de *sesando*, een heterochorde bamboe-cither met 10 tot 36 koperen snaren en een halfbolvormig, van palmblad vervaardigd, klankbord, waarvan de cither-zelf de as vormt (afb. 38). In vroegeren tijd was deze sesando idiochord: het Indisch Instituut bezit een fraai tien-snarig exemplaar van dezen oorspronkelijken vorm.

Van de Atoni-instrumenten worden genoemd: een rammelaar (*flolo*), bestaande uit een tros van gevlochten lontarbladreepen vervaardigde, kleine, korfvormige „grelots", waarin kleine steentjes — dansrequisiet; verder het bamboe mondharpje (*knobe oh*); een xylophoon (*séne haoeh*) (afb. 40); een zes-snarige bamboe-idiochord (*séne kaka*) („Halbröhrenzither"); een kleine houten, langwerpig-

knotsvormige ocarina (*fékoe*) (afb. 39): karbouwenhoedersspeeltuigje, van elders uit den archipel niet bekend, doch geheel identiek met de West-Afrikaansche (Noord-Kameroensche) *goenda*; verscheiden soorten van bamboe-fluiten (*bobi, foé, semakoe*); karbouwenhoorns (*knité*); éénvellige trommen en — vermoedelijk uit Java geïmporteerde — kleine gongs, alsmede een pansfluit (afb. 27b).

De meer oostelijk, tegen en over de Portugeesche grens wonende Béloe's bezitten aan instrumenten uitsluitend mondharpjes (*kakeit*), kleine bekertrommen (*tihar, bibilikoe*), middelgatfluiten (*foei dolé*) en zes-snarige bamboe-cithers (*dadako*).

Van de Timoreesche dansen mogen hier twee vermelding vinden: de heftige krijgsdansen der méo's (d.z. de traditioneele voorvechters der Atoni) (afb. 42) en de coquette meanderdansen der Béloe-meisjes, waarbij deze, met ietwat gekromde knieën zich nu eens naar links, dan weer naar rechts wendende, op onder den linkerarm gehouden kleine bekertrommen verschillende rhythmen slaande, zich zelve begeleiden.

Alor, ten slotte, is vooral bekend om zijn, naar het schijnt uit Gresik (Oost-Java) afkomstige, zandloopervormige, metalen keteltrommen (*moko*), welke heden ten dage uitsluitend nog voor bruidskoopprijs dienen. Daarnaast treft men er eenige algemeen-Indonesische speeltuigen aan: mondharp (*tedang*), bamboe-idiochord (*paking, kenadi*), bandfluiten (*hiloe*), snorrebot (*garèng-garèng*) en bamboe hobo'tjes (*pòewi-poewi, kaboroeng*).

Alles in alles hebben de Kleine Soenda-eilanden nog heel veel van het oude volkseigene tot in den huidigen tijd weten te redden. Men vraagt zich bezorgd af: hoe lang zullen zij nog min of meer zich zelf kunnen blijven? Want dit overleven is meer een gevolg van het, pas sedert kort verbroken, betrekkelijke isolement dezer volkjes, dan van een bewust cultiveeren en handhaven van het eigen cultuurbezit. Alleen Bali weet, wat het heeft en wat het door contact met het Westen kan verliezen.

* *
*

In schrille tegenstelling met deze Kleine Soenda-eilanden: de **Molukken**. Nergens in den archipel — of het moest op Sangihe en Talaud en de Minahassa zijn — vindt men zóó'n verzaking van het

eigene, een, cultureel beschouwd, zóó droevig verworden, ontluisterde, verburgerlijkte wereld, zwerend bij gekleede jassen, soepjurken en pyjama's. Slechts hier en daar vallen nog ongerepte resten van oud cultuurbezit waar te nemen.

Het instrumentarium is over dit geheele gebied vrij eenvormig. Typeerend zijn, naast geïmporteerde gongs: éénsnarige strijkluiten (*(a)rabab(oe)*; Ternate: *koka, kalibaboe*) met een langen hals van bamboe, een klanklichaam van een halven klapperdop, waarop een bovenblad van perkament of boomschors; verder bamboe-cithers (*tataboean*; Tidore: *tifa toeï*), schelphoorns (Halmahéra: *foek-foek*) en bekertrommen (*tifa*), op het geluid van welke laatste men pleegt te roeien in de sierlijke, langgerekte kora-kora's, bélang's of hoe deze Moluksche statie- en wedstrijdprauwen nog meer mogen worden genoemd.

Bij dit gemeenschappelijk instrumentale bezit voegt nu welhaast elke eilandengroep nog wel een of ander voor een beperkter gebied karakteristiek speeltuig. Zoo **Halmahéra, Batjan, Ternate** en **Tidore** een aantal der vaker genoemde Islamitische instrumenten, in de eerste plaats de *gamboes*, de *rebana* en de snavelfluit, hier *bangsil* of *gala* geheeten; Ternate verder nog de reeds besproken bamboestemvork (*baka-baka*), bamboe-veerklappers (*dopa-dopa*), een sierlijken, laatsten uitbloei van den aard-cither, t.w. de *koembi-koembi*, welke den vorm heeft van een door een metalen snaar gespannen gehouden, met een stokje geslagen bamboe muziekboogje, gemonteerd, met de snaar naar boven gericht, op een met een van boombast vervaardigd bovenblad gedekten halven klapperdop (afb. 41), alsmede een bamboe-snorrebot (*boeboewas*), gelijkende op die van Flores, Alor, Java en Nias, maar grooter van afmetingen. Voor Halmahéra en Batjan worde nog de *soelèpe* genoemd, een éénsnarige staafcither met een klanklichaam van een halven klapperdop, gelijk deze hierboven reeds werd beschreven onder het instrumentaal bezit van de Toradja's (afb. 26) en de Soembaneezen.

De **Soela-eilanden** bezitten ongeveer hetzelfde instrumentarium, als voor Ternate en Tidore werd opgegeven, zij het onder eigen namen (de bekertrom: *sawat*; de bamboe-veerklapper: *auhéda*; een klein tweevellig trommetje van marwas-model: *toeba kaujota*; een bamboe idiochord: *toeba aujota*; bandfluiten: *pin*; dwarsfluiten: *soeling*).

Dit wat de Noord-Molukken betreft.

Naast de reeds genoemde, vrijwel over het gansche oostelijke archipelgebied verbreide speeltuigen, vallen voor de Zuid-Molukken nog enkele instrumenten te vermelden, die aldaar een beperkt verbreidingsgebied schijnen te hebben.

De Ambonsche groep kent b.v. 10 tot 16-toetsige xylophonen (*tataboehan kajoe*), zijnde een surrogaat voor de, daar en ook op Banda voorkomende, gongspelen in den trant der Javaansche bonangs (*gong sembilan, gong doewabelas*); de bekende, van Ambon uit de oostelijke archipelhelft veroverd hebbende bamboe-dwarsfluiten en, voor zoover het niet-christelijk is, de vakergenoemde Islamitische instrumenten.

Seran is instrumentaal arm: veel meer dan *tifa, gènggong*, een snavelfluit, een schelphoorn (*koelit bii*) en de *tifa gong* (identiek met de hierboven voor Ternate vermelde *koembi-koembi*) (afb. 41) treft men er niet aan. Maar men kent er levendige krijgs- en kring-dansen en melodisch vrij hoog ontwikkelde liederen, van welke laatste schrijver dezes vooral een met onverbloemden geestdrift voorgedragen koppensnellerszang is bijgebleven.

Banda lijkt musicologisch bedriegelijk op Ambon.

Ook de **Zuidwester-eilanden** (Kisar, Babar-eilanden etc.) zijn instrumentaal arm, kennen, naar het schijnt, uitsluitend bekertrommen (*tifa*) van verschillenden vorm en uiteenloopend formaat, maar Kisar kan bogen op zeer stijlvolle rei- en krijgsdansen (*péok*) (afb. 44) en aardige roeiliederen.

Van de **Kei-eilanden** zijn de aandacht waard de zeer schoone, diatonische, soms in $^5/_4$ maat zich bewegende zangen (*siksikar*) en de — helaas in ellendige pyjama's en witte baadjes uitgevoerde — groepsdansen (*bebeen*) van mannen en vrouwen. Van het Keieesche instrumentarium verdienen — naast de algemeen voorkomende bekertrommen (*tiwa*) en van uit Java ingevoerde gongs — nog vermelding de schelphoorn (*atwoer, tewoer*), de *rebana*, een bamboe spleettrom (*letlot*), een vischrammelaar („haaiensistrum”), waarover zoo dadelijk nader, enkele klarinet- en hobo-vormen en een aantal snavel- en bandfluiten (*sawergnil*).

Het, naast de onvermijdelijke trommen, eenige „muziek”-instrument, van de **Tanimbar-eilanden**, schrijver dezes bekend, is de ver-

nuftig gemonteerde, automatisch door den wind tot klinken gebrachte, *dedélak*, een vogelverschrikkende bamboe spleettrom (afb. 43).

Van een der daar in zwang zijnde dansen geeft afb. 45 een indruk.

* *
*

Rest ten slotte nog een kort overzicht te geven van hetgeen **Nederlandsch Nieuw-Guinea** op het gebied van muziek en dans te zien en te hooren geeft.

De Papoea's van **Noord-Nieuw-Guinea** en de voor de kust liggende eilanden hebben, naar mate zij westelijker wonen, meer Indonesischen invloed ondergaan. Dit komt ook in hun melodiek tot uiting, welke westelijk van Kaap d'Urville dikwijls wel, oostelijk daarvan daarentegen nauwelijks of in het geheel niet sporen van dien invloed laat hooren.

Analyse van den zang maakt het overigens aannemelijk, dat in Nederlandsch Nieuw-Guinea tenminste drie culturen — en dus ook muziekculturen — naast elkaar of over elkaar heen liggen. De oudste daarvan is een — wellicht Negritische — cultuur, welker liederen — steeds van religieusen aard — zich in zuivere groote-tertsdrieklanken op en neer bewegen: schrijver dezes heeft er den naam fanfare-melodiek aan gegeven. Men vindt haar vooral in het centrale hooggebergte. Daarnaast treft men, meer naar de kust, bv. in het Van Reesgebergte, kortademige liederen aan, welke zich gewoonlijk over een uitgestrektheid van één octaaf van hoog naar laag bewegen en uit den treure herhaald worden; deze melodische vorm wordt gemeenlijk met den door VON HORNBOSTEL voor het eerst gebruikten naam „Treppenmelos" aangeduid. Zij is, behalve voor een deel van Noord-Nieuw-Guinea, ook karakteristiek voor een gedeelte van het Australische continent en mag dus wellicht aan een Papoesch-Australische cultuur worden toegeschreven. De vermoedelijk op Nieuw-Guinea laatstgekomen melodiek, waarmede men daar in aanraking komt, is de Melanesische, welke zich in hoofdzaak aan de noordkust doet gelden en vandaar het binnenland binnendringt. Zij toont veel meer variatie dan de beide andere melodische vormen en kan dan ook niet, als deze, met een enkel woord getypeerd worden.

De **Zuid-Nieuw-Guineesche** zangen, b.v. de zeer welluidende *ngatzies* der Marind-anim, toonen een vermenging van drieklank- en trappen-melodiek.

Instrumentaal is er in dit enorme Nieuw-Guineesche gebied betrekkelijk weinig verscheidenheid. Aan de west- en noordwestkust vindt men een aantal der Moluksche instrumenten terug: *rabana, rebab, tifa, gong.* Het mondharpje is — in een dikwijls nogal plompen vorm, en verder oostelijk ook wel eens niet uit bamboe, doch uit een bepaald soort knolraap gesneden — over het geheele eiland verbreid. Het is het eenige speeltuig der pygmoïden in het centrale hooggebergte. Daarnaast schier overal trommen: benoorden den centralen keten gewoonlijk bekertrommen met, vaak zeer schoon gesneden, handvatten, bezuiden dàt gebergte in den regel zandloopervormig of getailleerd (afb. 46 en 47). Alle zijn zij éénvellig; het vel is afkomstig van varaan of leguaan. Rammelaars van vruchtenschalen, schelpen of kreeftenscharen treft men, als dansrequisiet, allerwegen aan. Voor de noordkust en de Schouten-eilanden dient van een hoogst merkwaardig speeltuig te worden gewaagd, hetwelk uit een rottanlus bestaat (al of niet met een, soms fraai besneden, houten handvat), waaraan geregen een groot aantal, uit klapperdop gemaakte bekkentjes. Dit speeltuig — het befaamde haaiensistrum (*sekakas*) — geeft, als men het half in, half boven het water op en neer schudt, een ratelend en schuimend geluid en dient den haaienvangers tot lokinstrument (afb. 48) Het heeft een zeer beperkt verbreidingsgebied: behalve van enkele Melanesische eilanden, is het alleen nog maar bekend van de Kei-eilanden, van den Lingga-archipel (*oro-oro*), Natoena (*oeroek-oeroek*), Banka (*orok-orok*) (afb. 49) en het Maleische schiereiland (*raoe-raoe*).

Verder moge, wat de overige, in dit gebied aangetroffen speeltuigen betreft, hier worden volstaan met de vermelding van de, uit het oosten ontvangen, pansfluit der Marind-anim; van de groote houten trompetten van de Humboldtbaai (soms meer dan manshoog); de allerwegen aan de kusten aangetroffen schelphoorns en de, dikwijls tot anderhalve meter lange, heilige bamboe-fluiten, welke tot voor kort in de mannenhuizen op de noordkust werden bewaard en door geen vrouw gezien mochten worden (geestenstemmen!). In Zuid-Nieuw-Guinea wordt deze rol van geestenstemmenproducent op menige plaats vervuld door het, gewoonlijk lancet- of visch-vormige, snorrebot (Marind-anim: *sosom*).

De dansen der Papoea's zijn, gelijk te verwachten was, weinig gekunsteld; het zijn typische groeps-, beter: horde-dansen; de uit-

voerenden — althans die, welke ik op de noordkust zag dansen en, naar uit de litteratuur blijkt, geldt hetzelfde voor de bewoners van Zuid-Nieuw-Guinea — sieren zich echter veelal met groote zorg op, doen rammel-arm- en/of enkel-banden aan en tooien zich met groene bladeren, kleurige, liefst roode, bloemen en witte veeren, hetgeen, tegen het fond van hun donkere huidskleur en zwarte kroeshaar, een zeer appreciabel geheel oplevert.

* *
*

Uit het bovenstaande overzicht heeft men, de beknoptheid ten spijt, nochtans kunnen ontwaren, dat er hier en daar in den archipel nog veel merkwaardigs en schoons leeft. Het is echter, als gezegd, „stervende schoonheid".

Teneinde nu althans de vormen, waarin muziek en dans werden belichaamd, voor toekomstige generaties te bewaren, is in Januari 1930 door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement een musicologisch ambtenaar toegevoegd aan den Oudheidkundigen dienst — sedert, op 1 Januari 1932, uit bezuinigingsnoodzaak weer met ander werk belast — en met behulp van een door belangstellende particulieren in Nederland ter beschikking gesteld fonds een musicologisch archief opgericht, dat zich ten doel stelt de verschillende instrumentale vormen, benevens zooveel mogelijk phonogrammen van vocale en instrumentale muziek en verder films en foto's van instrumenten, spelers, orkesten en dansen uit den archipel binnen zijn muren bijeen te brengen. Dit archief, oorspronkelijk Lands eigendom, is begin 1934 door het Gouvernement aan het Koninklijk Bataviaasch Genootschap overgedragen, dat toen daarvoor een passende ruimte in zijn museum heeft doen inrichten. In latere jaren — tot den oorlog toe — werd het wederom onder deskundige leiding gesteld en verder uitgebouwd. Of het de Japansche occupatie en de gevolgen van dien ongeschonden heeft doorstaan, zal de toekomst moeten leeren.

Sedert een tiental jaren is ook op het Indisch Instituut bijzondere aandacht besteed aan de muzikale uitingen van den Indischen archipel en een groote collectie muziekinstrumenten bijeengebracht, waardoor ook het Nederlandsche publiek in de gelegenheid is gesteld zich op dit zoo uitermate gevarieerde en boeiende gebied eenigermate te oriënteeren.

b a b

Afb. 1. *Gamboes*- en *ketipoeng*-(*marwas*-)spelers te Moeara Klingi, Moesi Oeloe, res. Palembang

Afb. 2. Lais (Benkoelen): *seroenai*-speler

Afb. 3. *Gènggong*-speler te Moeara Lakitan, Moesi Oeloe

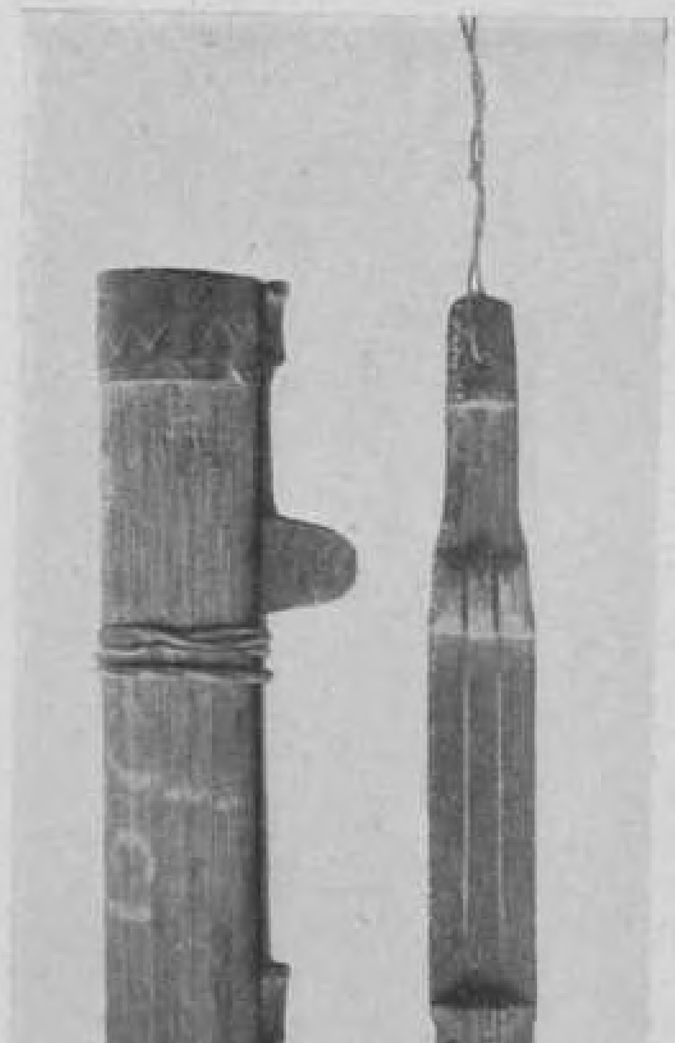

Afb. 4. Niasch mondharpje (*droeri bèwè*)

Afb. 5. Wijlen Si Datas, de befaamde *koeltjapi*-speler („Si Beethoven") van desa Poerbakti

a b c d e

Afb. 6. Karobataksch orkestje

a. kleine gong (*penganak, pongpong*)
b. hobo (*saroenè*)
c. groote gong
d. dubbeltrom } (*gonrang*)
e. trom } (*gonrang*)

PL. III

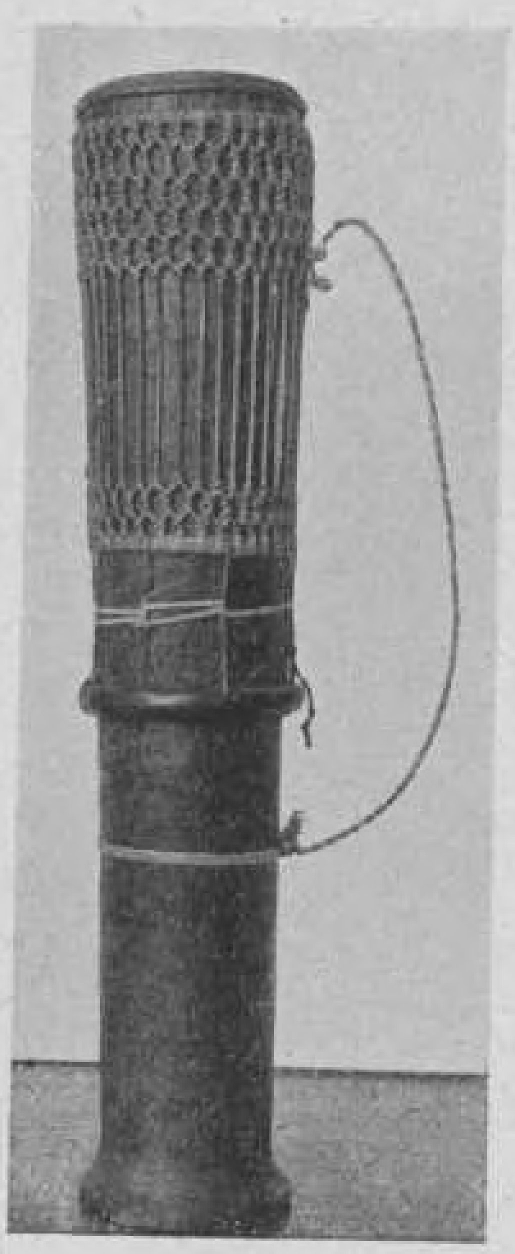

Afb. 7. *Fodrahi* van Zuid-Nias

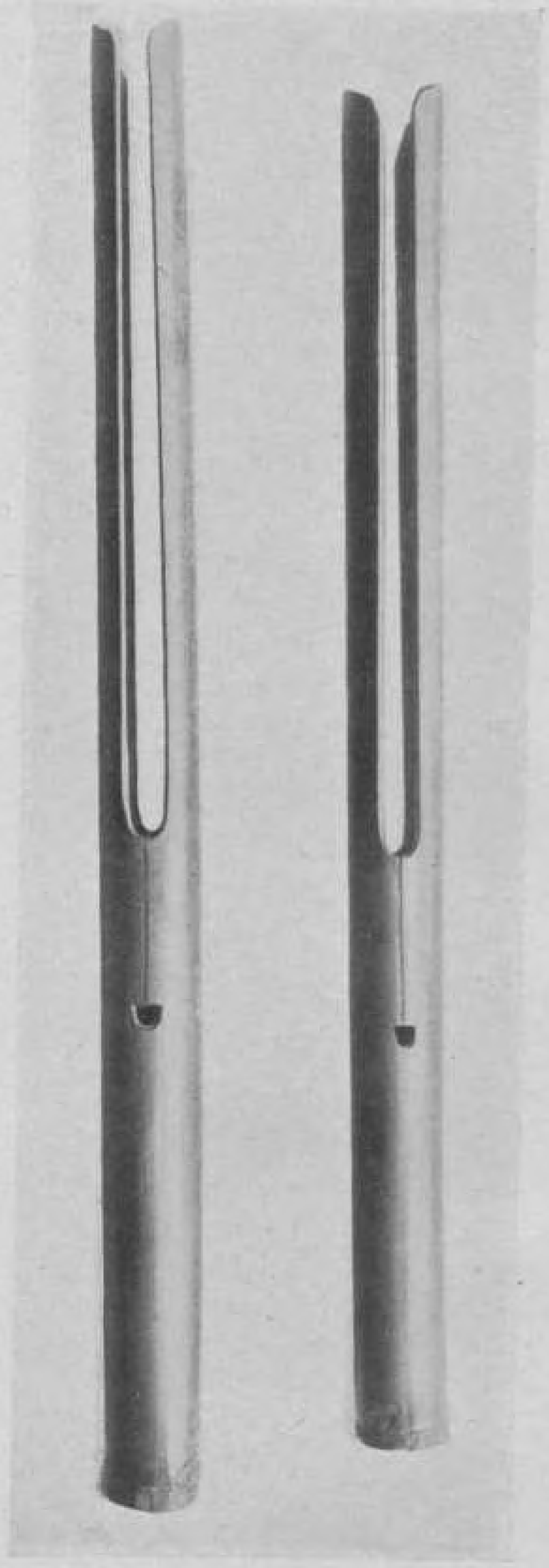

Afb. 8. *Droeri dana*-stel van Zuid-Nias

Afb. 9. Atjèh. *Sedati*-dansspel

c

Afb. 10. Toba-bataksch orkest
a. kleine gongs b. *saroenè* c. *tataganing*

Afb. 11. Karo-Bataksche masker-doodendans

Afb. 12. *Maloeaja*-dans. Zuid Nias

Afb. 13. Sumatra's Westkust. *Pentjak*

Afb. 14. Dajaksche tokkelluit

d

a b c e

Afb. 15. Gamelan te Bandjermasin

a. *rebab*
b. *gendèr*
c. rebabstander
d. *gambang kajoe* (alleen de zijkant is zichtbaar)
e. *soeling*

Afb. 16. *Gadis* te Moeara
Lakitan, Moesi oeloe, Palembang

a b
Afb. 17. Tebidah-Dajaks met
a. *sobang* b. *kledi*

Afb. 18. Duivenlok-
fluit (*dakoet*, *dikoet*)

Afb. 19. Dajaksche masker-oogstdans

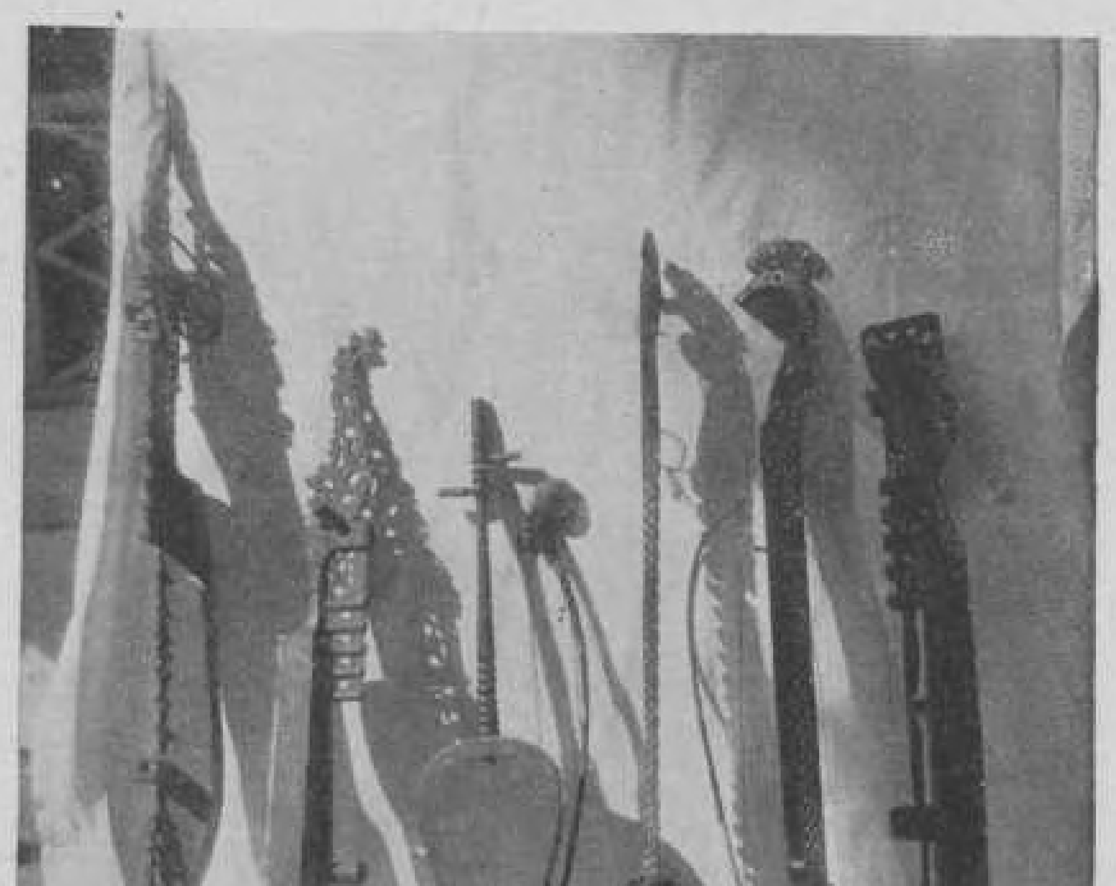

a b c d e f

Afb. 20. Snaarinstrumenten van Zuid-Celebes en de Zuidelijke Toradjalanden

a b c d

Afb. 21. Boegineesch orkestje

a en b: *genrang* c. *katjapi* d. kleine gong

Afb. 22. *Rebana's*. Zuid-Celebes

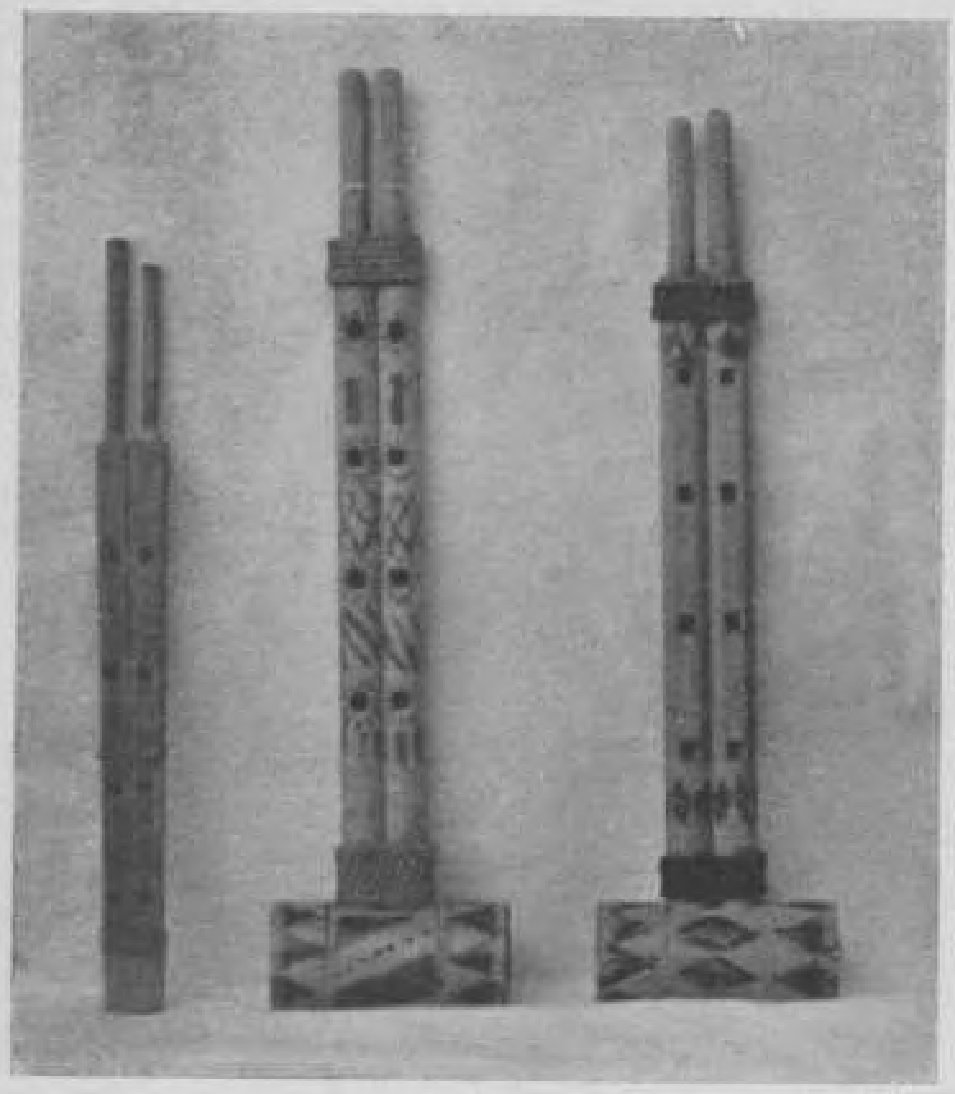

a b c
Afb. 23. Dubbel-klarinetjes

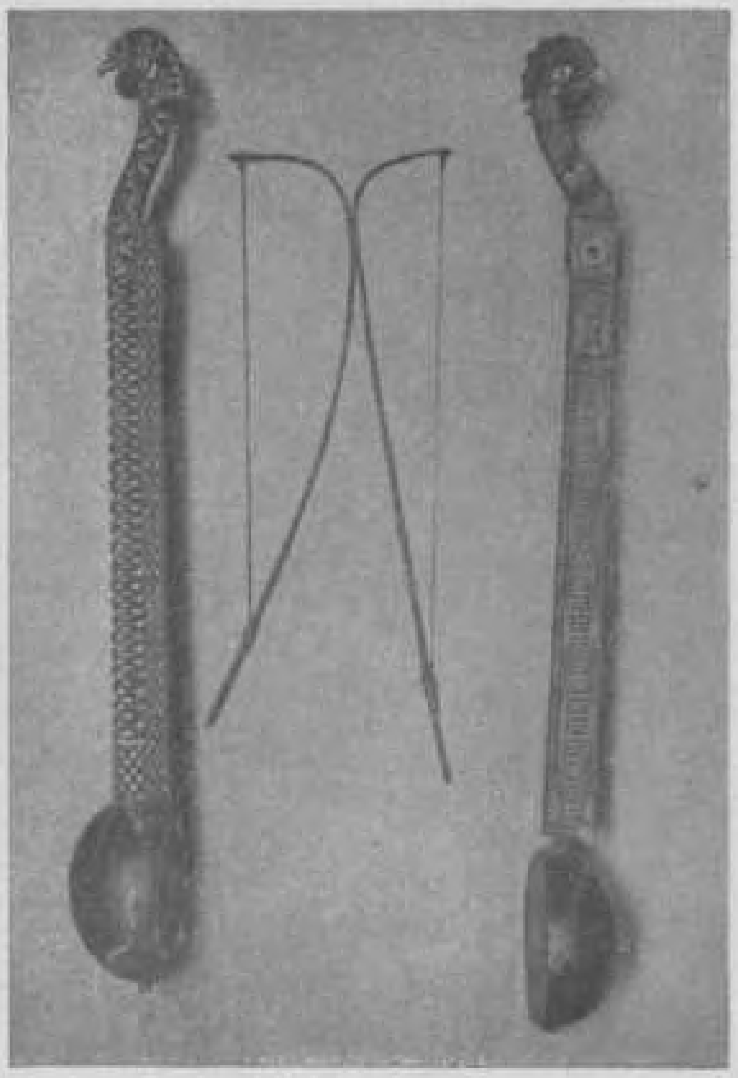

Afb. 24. Zuid-Toradja'sche éénsnarige strijkluiten

a b

a. *tjoeriga* (ijzeren rinkel-hakmes)
b. *soedjikama* (ijzeren wrijfstaven)
c. *kantjing* (kleine, hooggewelfde bronzen bekkens)
d. *boelo panggiloe* (bamboe wrijfstokken)
e. *ana' bettjing* (groote dubbele tik-spatels)
f. *tjatjalappa'* (kleine dubbele tik-spatels)
g. *appo'* of *boelo laé-laé* (slagroede)
h. *mongam-mongang* (bronzen schel)

c d e f g h
Afb. 25. Boegineesche geesten-afwerende muziekinstrumenten

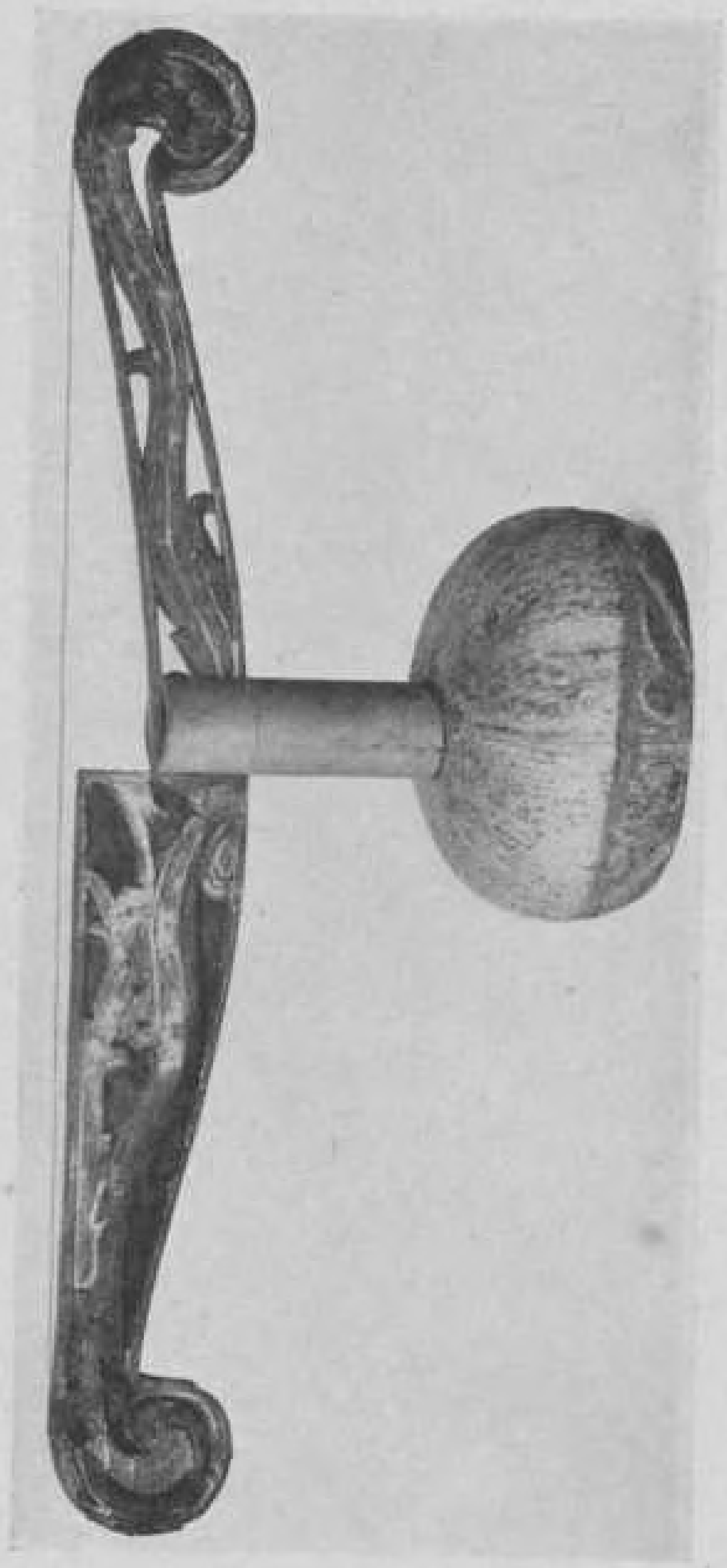

Afb. 26. Eénsnarige staafcither
(*popondi, talindo*)

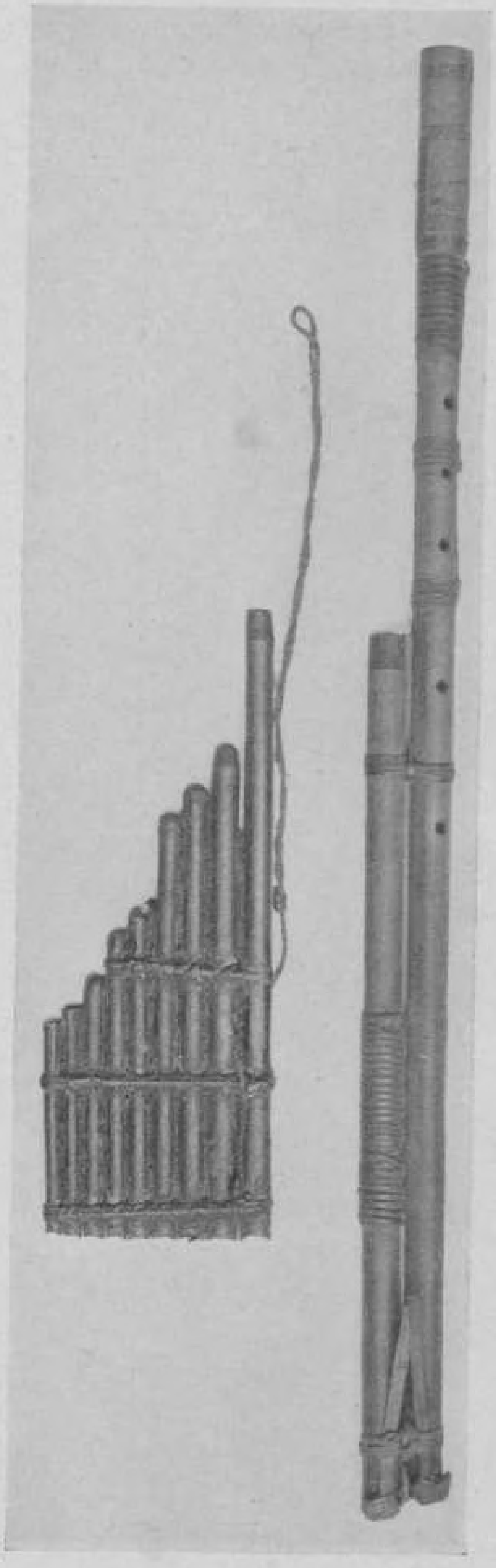

Afb. 27.
a. Dubbelfluit van Mamasa
(Zuidelijke Toradja-landen)
b. Pansfluit van Timor

Afb. 28. Bolaäng Mongondow. Mannendans

a b

Afb. 29. Bolaäng Mongondow
a. *gamboes* b. *marwas*

Afb. 30. Pakaréna-dans van adellijke Boegineesche meisjes aan het Loewoe'sche hof te Palopo

Afb. 31. Tjekalélé-dans te Menado

Afb. 32. Dans der bisoe's te Paloe (N.-W. Toradjalanden)

Afb. 33. Dans van jonge meisjes aan het hof van den Sultan van Bima (Oost-Soembawa)

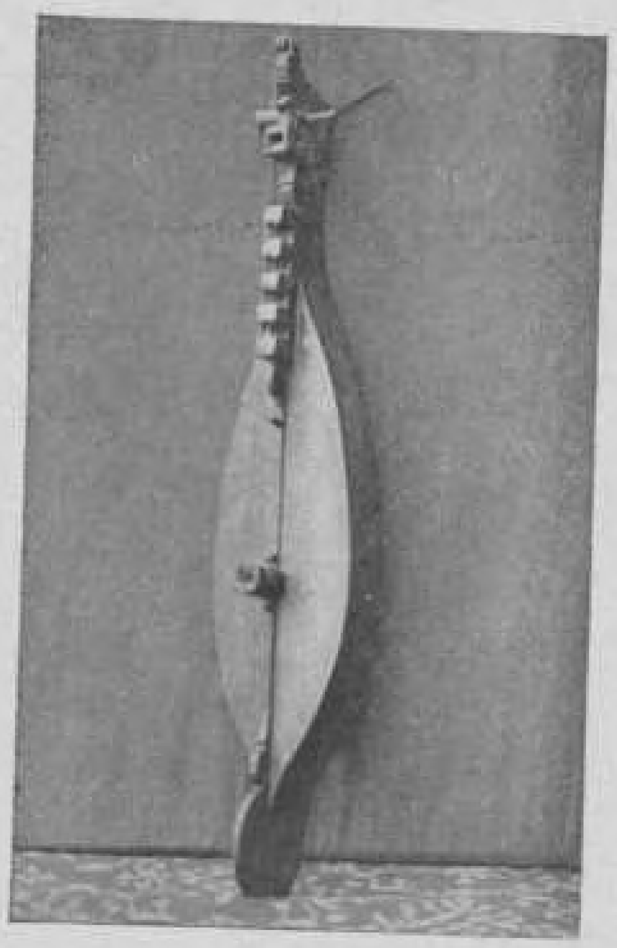

Afb. 34. Bootluit (*djoengga*) van Midden-Soemba

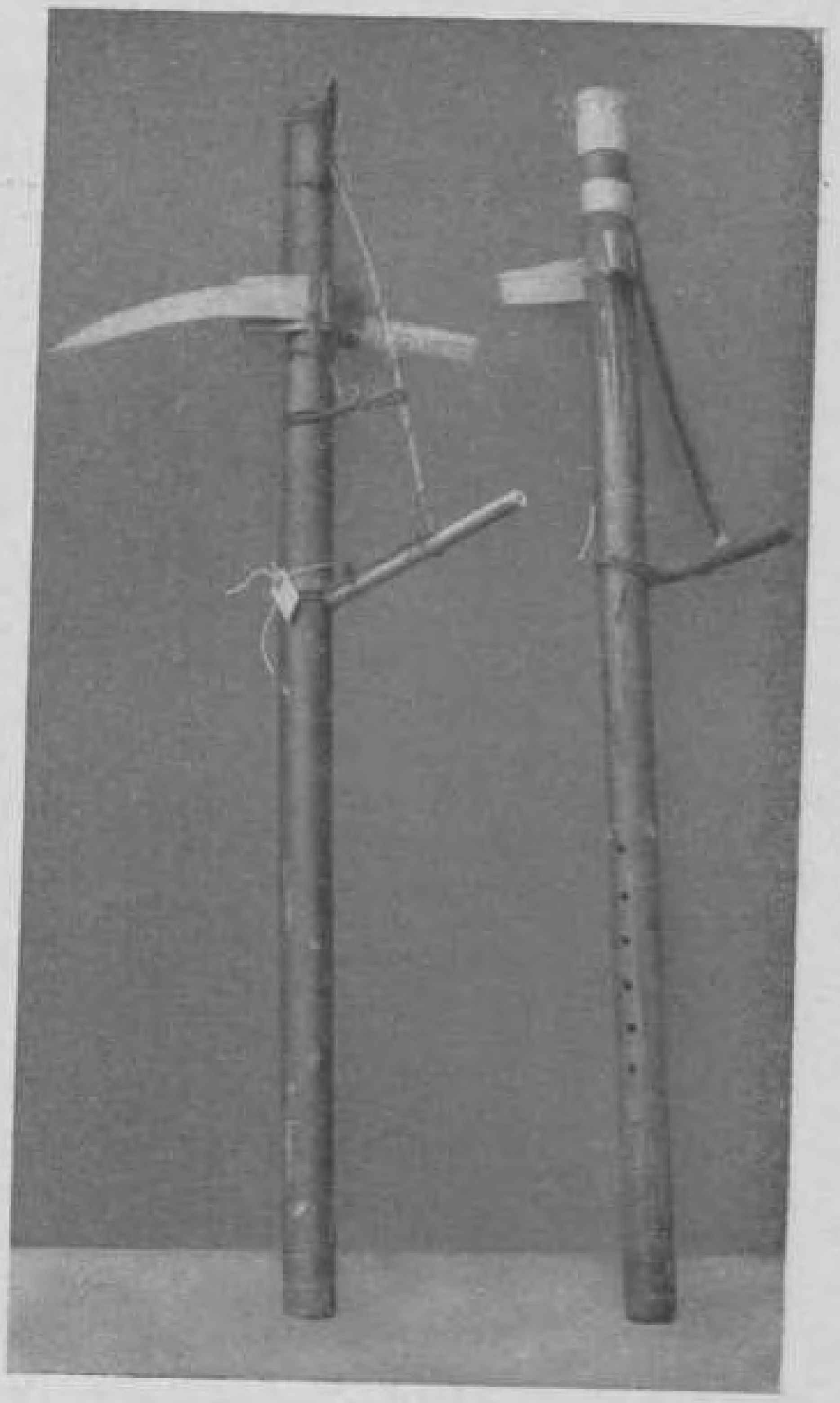

Afb. 36. Indirect aangeblazen basfluiten (*foi mére*) uit het Ngada- en Nagé-gebied (Mid-West-Flores)

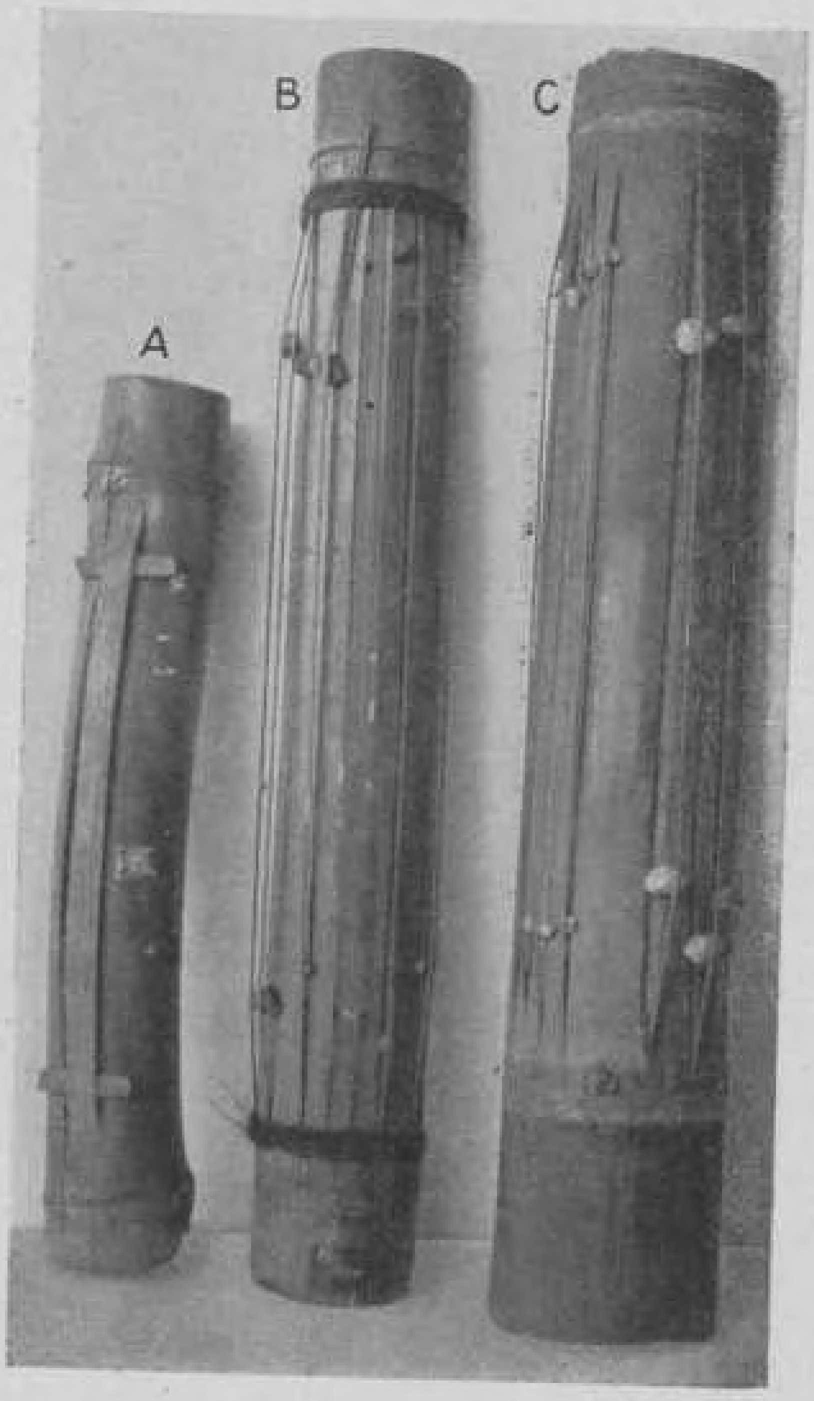

Afb. 35. Bamboe-idiochorden van West-, Oost- en Midden-Flores
A. *bémoe nggriinggo* of *tinding* uit de Manggarai
B. *soerondopi* uit Riangwoeloe, Oost Flores
C. *santo* of *nggonggri* uit Maoemére

Afb. 37. *Hama*-dans. Oost-Flores

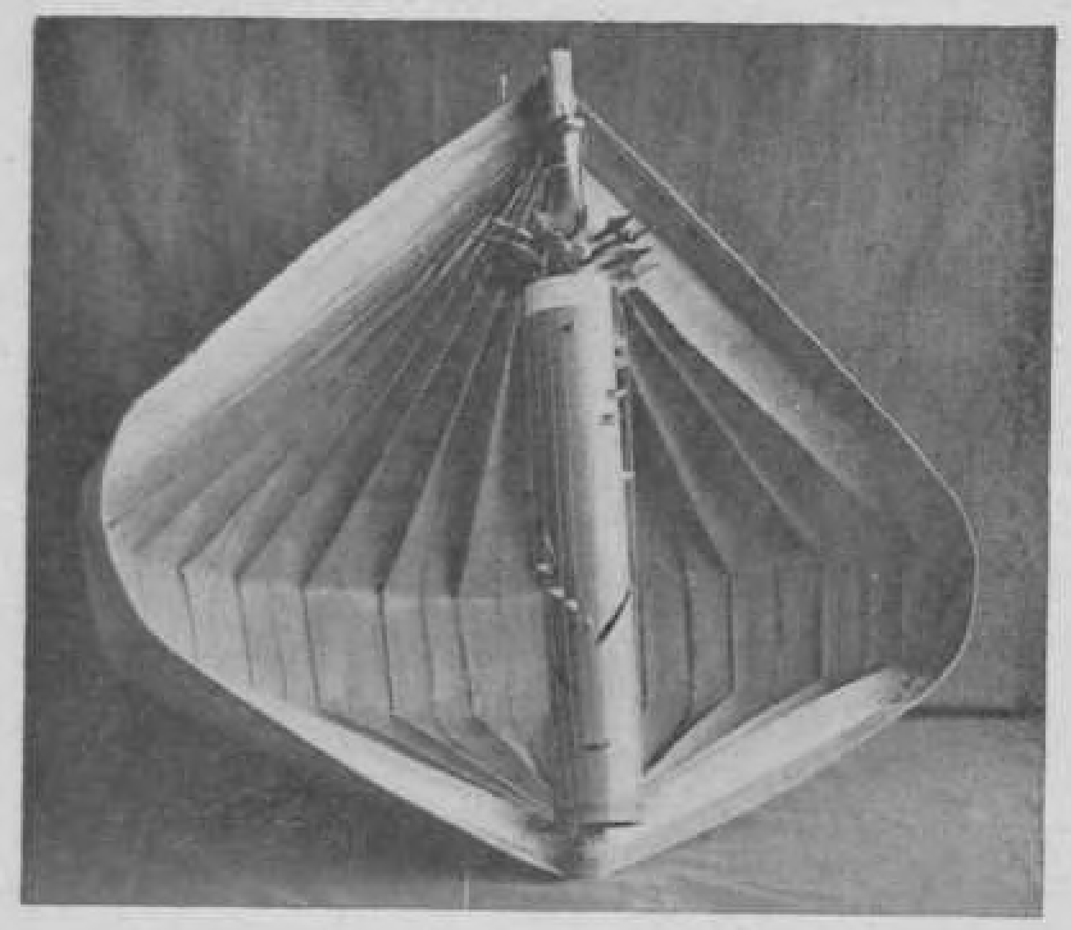

Afb. 38. *Sesando* van Timor Koepang

Afb. 39. Spitsfluiten (*fékoe*) der Atoni

Afb. 40. Xylophoon (*séne haoeh*) der Atoni (Midden-Timor)

Afb. 41. *Koembi-koembi* (Ternate) of Tifa gong (Ceram): een op een halven klapperdop gemonteerde muziekboog

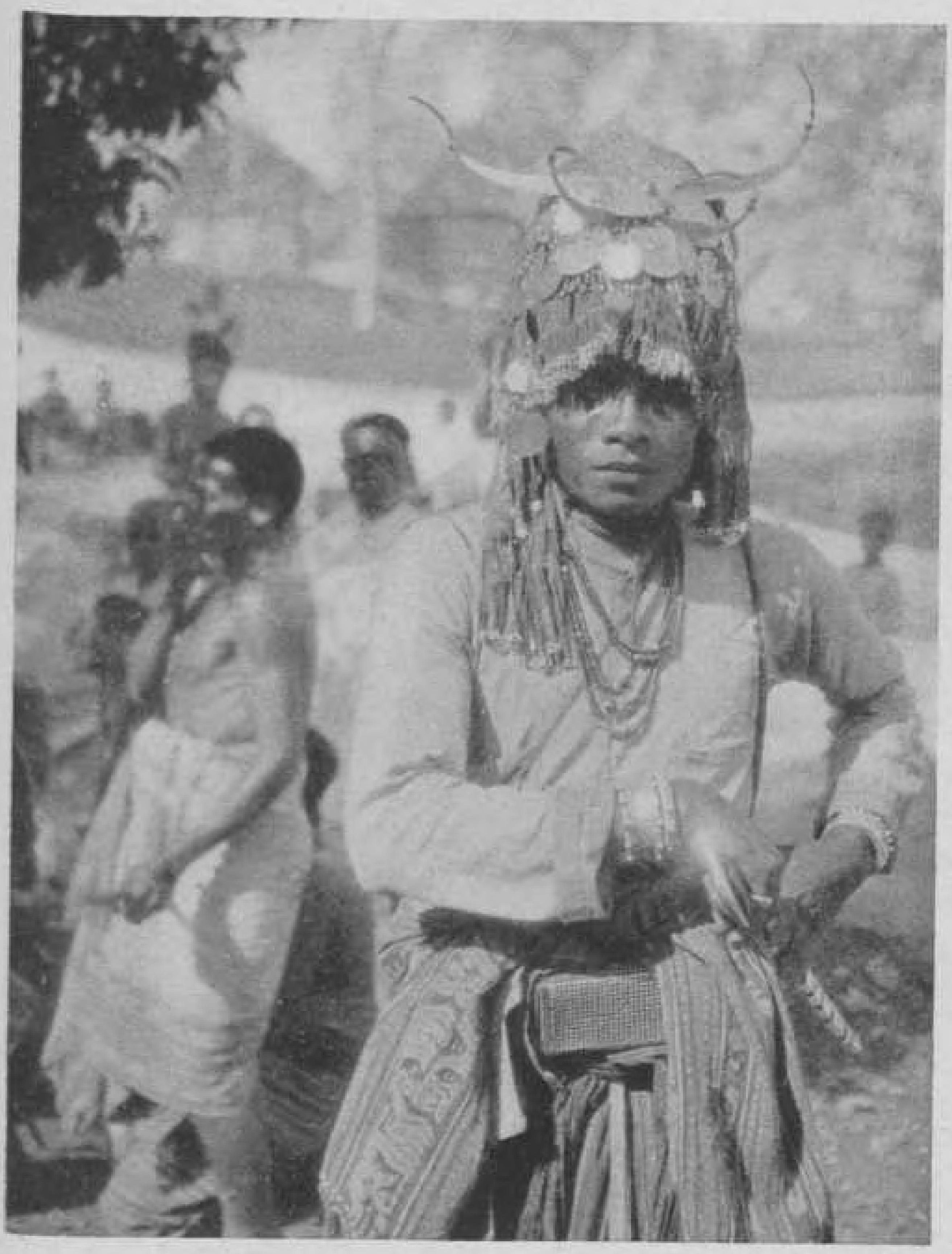

Afb. 42

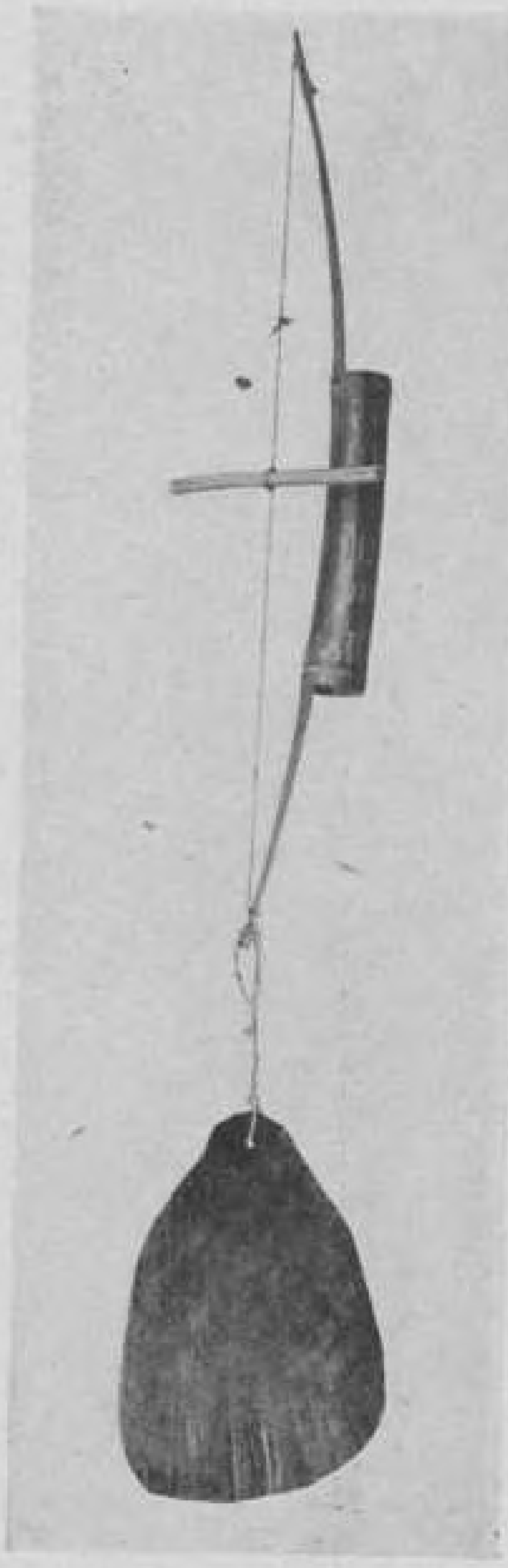

Afb. 43

Afb. 42. Een Meo van Soë (Midden-Timor)

Afb. 43. Tanimbar-eilanden. *Dedelak*, een door den wind tot klinken gebrachte bamboe spleettrom (vogelverschrikker)

Afb. 44. Kisar. *Péok*-dans

Afb. 45. Tanimbar-eilanden. Mannendans

Pl. XXI

a b c d e

Afb. 46. Trommen van Noord-Nieuw-Guinea

a. van de Noordkust van den z.g. Vogelkop
b. van het eiland Japèn
c. van de Humboldtbaai
d. en e. van het Sentani-meer

a b c d e f g

Afb. 47. Trommen van Nieuw-Guinea

a. en b. van de Noord-rivier c., e. en f. van de Mimika
d. van de Manowé-stam (Zuidkust) g. van de Geelvinkbaai

Pl. XXIII

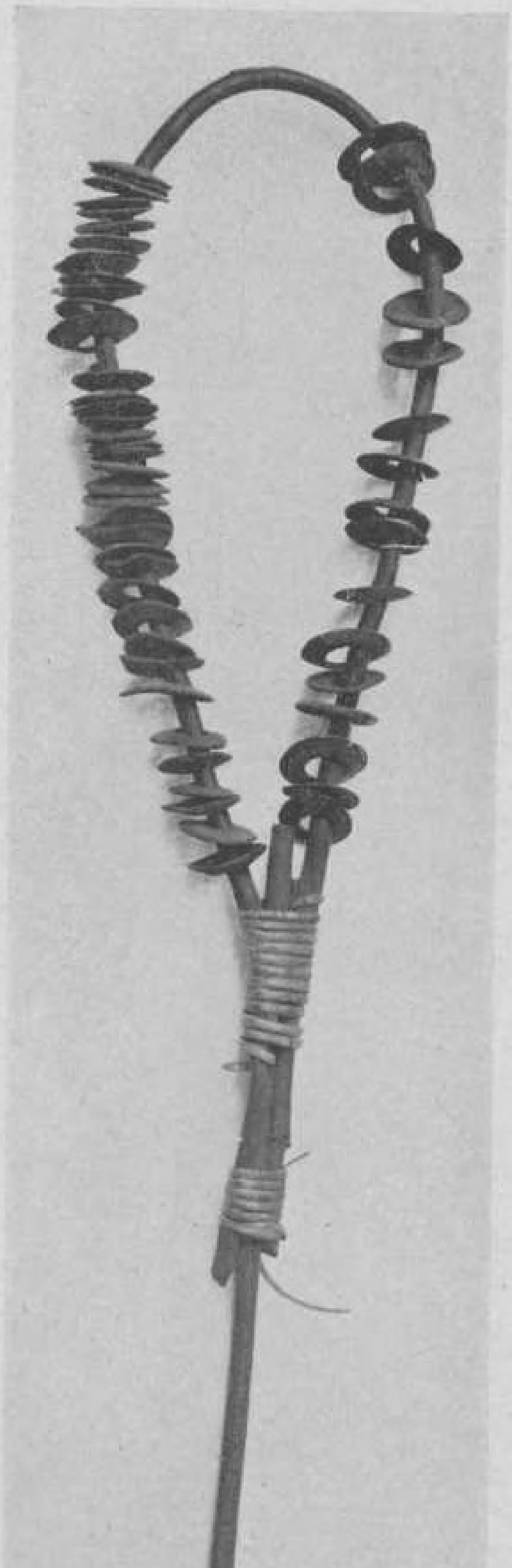

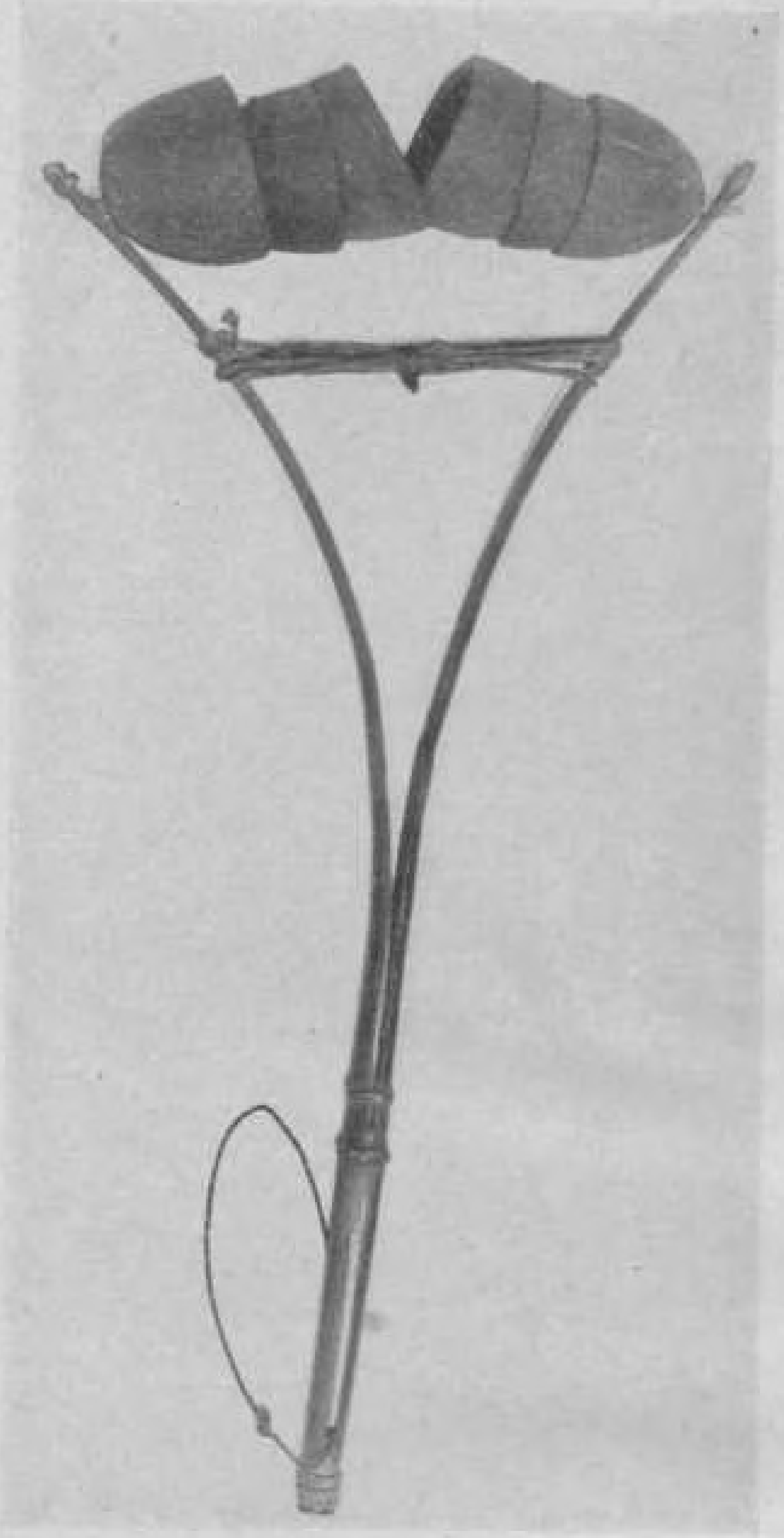

Afb. 49. Vischrammelaar (*orok-orok*) van Banka

Afb. 48. Haaiensistrum (*sekakas*) van Biak (Schouten-eilanden)